

Sdružení evropských vědeckých knihoven (Ligue des Bibliothèques Européennes de Recherche - LIBER) je základem sdružením hlavních evropských národních, akademických a vědeckých knihoven. Reprezentuje a prosazuje zájmy národních, akademických a vědeckých knihoven v Evropě. Mezi jeho členy patří většina národních, akademických a vědeckých knihoven v evropských zemích.

LIBER vyhláší jménem evropských národních, akademických a vědeckých knihoven a při vědomí potřeb národní, akademické a vědecké obce níže uvedené evropské Prohlášení a žádá Evropskou komisi, členy Evropského parlamentu, Rady ministrů a národních vlád, aby věnovali zvláštní pozornost zajištění vyváženého a promyšleného řešení zásadních otázek autorských práv, které je třeba v následujících měsících vyřešit.

1. Vědecké knihovny jsou základem jak pro výzkum, tak pro akademické vzdělání

Vědecké knihovny:

vybírají, shromažďují, katalogizují a zpřístupňují vzdělávací a výzkumné materiály vydávané jednak komerčními nakladatelstvími, jednak neziskovými organizacemi existujícími pro zajištění potřeb univerzitních a výzkumných organizací, zásadním způsobem přispívají k financování výzkumných publikací, zajišťují dlouhodobý přístup k výzkumným materiálům organizovaným kooperativním způsobem.

Akademický výzkum v zásadě vyžaduje přístup k celému spektru publikovaných materiálů. Žádný samostatný výzkumný pracovník ani knihovna si nemůže dovolit zakoupit celé spektrum publikovaných materiálů týkající se daného výzkumného tématu. To v důsledku vede k tomu, že výzkumný pracovník potřebuje knihovnu a knihovna potřebuje společenství knihoven.

Schopnost knihoven vyměňovat si mezi sebou na vyžádání výzkumné materiály pro své uživatele je životně důležitým požadavkem pro povzbuzení výzkumu ve společnosti.

V elektronickém světě objem publikovaných materiálů roste: existence internetu například výrazně zjednodušuje okamžitou distribuci předtisků a dalších dokumentů vědecké komunitě bez potřeby zvláštních investic do publikování. Nicméně zajištění trvanlivosti a dlouhodobé přístupnosti elektronických materiálů je ve srovnání s tištěnou formou mnohem složitější.

Je v zájmu akademické a vědecké komunity, aby jí národní, akademické a vědecké knihovny mohly poskytovat trvalý přístup ke všem nezbytným výzkumným materiálům bez ohledu na to, kde a kdy byly tyto materiály publikovány. Aby tak knihovny mohly

činit, potřebují dobře vyvážené předpisy upravující oblast autorských práv; to se týká zejména elektronického prostředí.

2. Omezení a výjimky v Bernské úmluvě

Od vzniku Bernské úmluvy byla v mezinárodním právu přijímána zásada, že autoři mají výlučné právo udílet svolení nebo zakázat rozmnožování svých děl. Nicméně Bernská úmluva zároveň uznala omezení a výjimky v určitých případech, které nejsou v rozporu s normálním využíváním díla a nezpůsobují neospravedlnitelnou újmu oprávněným zájmům autora.

V tomto právním rámci si pak jednotlivé evropské země vytvořily vlastní národní pravidla pro ošetření těchto omezení a výjimek. V důsledku toho mohou knihovny v Evropě pořizovat a nabízet kopie výzkumných materiálů z publikovaných děl (přímo nebo prostřednictvím prezenčních výpůjček).

V minulosti tyto předpisy zaručovaly nezbytnou úroveň poskytování informací výzkumným pracovníkům a studentům. I když už si knihovna nemohla z finančních důvodů dovolit pokračovat v předplacení časopisů, považovalo se za přijatelné, že tato knihovna poskytla uživateli na vyžádání kopii z publikovaného díla, které získala od jiné knihovny prostřednictvím meziknihovni výpůjčky.

3. Smlouva WIPO o autorských právech: vyvažování práv autorů a zájmů široké veřejnosti

Smlouva WIPO o autorských právech (Ženeva, 1996) v preambuli k dokumentu praví, že byla zformulována "při vědomí potřeby udržet rovnováhu mezi právy autorů a zájmy široké veřejnosti, zejména pak vzdělávacími, výzkumnými, a možnostmi přístupu k informacím, jak je odráží Bernská úmluva". Odsouhlasený text článku 1.4 praví, že existující omezení nebo výjimky se uplatní i v případě elektronických informací a že - pokud to bude třeba - by měly být vytvořeny nové výjimky.

Návrh Direktivy využívá těchto možností mimořádně restriktivním způsobem.

4. Kopírování pro vzdělávací, výzkumné a informační účely

Kopírování pro vzdělávací, výzkumné a informační účely je ve většině členských států Evropské unie legální. Toto právo musí přetrvat i do digitálního věku. Je nezbytné zachovat možnost kopírování pro vzdělávací, výzkumné a informační účely.

Kopírování v rámci knihoven, archivů, dokumentačních středisek, vzdělávacích zařízení atd. je nezbytné:

- pro konverzi děl do digitální formy nebo pro převedení digitálních děl na jiné médium pro účely archivace a uchování za účelem zajištění dlouhé životnosti,
- pro zajištění přístupu normálních uživatelů k přiměřeným částem digitálních děl na papíře nebo na disketě, pro uspokojení požadavků na meziknihovni výpůjčky

pro vzdělávací, výzkumné a informační účely.

5. Právo sdělování (Right of Communication)

Smlouva WIPO o autorských právech zavádí nové exkluzivní právo sdělování veřejnosti (right of public communication), které dovoluje veřejnosti přistupovat k těmto dílům z místa a v čase, které si sami vyberou.

Uživatelé akademických a vědeckých knihoven představují definovanou skupinu registrovaných čtenářů, nikoliv širokou veřejnost v nejširším slova smyslu. To by mělo být uvedeno v Direktivě spolu s jasným vymezením výjimek poskytovaných pro účely výzkumu a vzdělávání. Knihovnám musí být dovoleno umožnit uživatelům prohlížení a nahlížení do legálně získaných digitálních a elektronických materiálů pro vzdělávací nebo výzkumné účely. Jakýkoliv požadavek na udělování svolení nebo placení poplatků pro takovéto užití odebírá uživatelům knihoven jejich základní práva, která jim až dosud byla poskytována při využívání knihoven. Důvodová zpráva k

Direktivě předpokládá, že tyto záležitosti by mělo řešit licenční ujednání mezi zúčastněnými stranami; je však nepřijatelné, aby práva uživatelů byla závislá na vůli vlastníka autorských práv, zda uvolní svá díla pro užití v knihovně či nikoliv.

6. Prohlášení

Evropské národní, akademické a vědecké knihovny vyzývají Evropskou komisi a vlády zemí Evropské unie, aby využily plného rozsahu zákonných možností nabízených Smlouvou WIPO o autorských právech pro formulaci dobře vyvážených předpisů upravujících oblast autorských práv tak, aby tyto předpisy pokrývaly vzdělávací, výzkumné a informační potřeby a zajistily rovný přístup k elektronickým a k tradičním tištěným materiálům. To bude nejefektivnější způsob povzbuzení ekonomického rozvoje Evropského společenství a rozmnožení bohatství všech jeho členů.

srpen 1998